

culos Psalmi *Venite* repetebatur; postea vero ad initium, et finem Psalmi tantum repeti consuerunt. Cantorum munus erat Antiphonas praecinere, atque Psalmis vocis modum dare. Romae olim septem cantores erant, qui Chorum unum componebant, Schola Cantorum appellatum. Nullibi in tota antiquitate occurrit, Presbyteros, vel etiam Diaconos Antiphonas praecinuisse; inferiores enim Clerici huic rei intenti erant, ut patet ex S. Gregorio. Olim plures psalmi post unicam Antiphonam recitabantur, quemadmodum in minoribus horis fieri solet, quibus singulis unica tantum est, atque Dominicis ad primum nocturnum unica tantum ante quatuor psalmos. Saepe etiam juxta vetus institutum Antiphona nil aliud erat, quam primus psalmi versiculos, qui ad singulos psalmi versiculos repetebatur. Antiphonae istae a veteribus Scriptoribus *Responsiones* appellantur.

II. Collectae ita dicuntur, vel quod (1) e Scripturae Libris collectae sint, vel quod Sacerdos populi vota colligat, aut demum quod collecto tantum populo fiant: Super collectam plebem. In veterum scriptis collecta populi etiam conventum significat. S. Gregorius eas emendavit, atque in meliorem ordinem digessit. Collecta de-sinit in clausulam istam, *Per Dominum nostrum Jesum Christum*, quia Sacerdos Deum alloquitur per Jesum Christum Mediatorem in unitate Spiritus Sancti. Postrema verba, *Per omnia saecula saeculorum* a Graeca Ecclesia accepta sunt. Animadvertisendum itaque est, licet nullibi majori eloquentia, quam Romae conscriptae sint, serius tamen in Divinum Officium inventas fuisse, atque pro Missa tantum deservisse. Et re quidem vera, post Pater nulla erat collecta neque in Regula S. Benedicti, neque in Romano Officio, teste Joanne Diacono, qui affirmit, Dominicis diebus coepit esse eas inserere, postea vero aliis etiam diebus.

(1) Grancolas, *Commentarius historicus in Breviarium Romanum*.
Liber primus Caput XXXIV.

CAPUT VII.

De hymno *Te Deum*, Symbolis Apostolorum, et s. Athanasi.

I. Canticum, quod (1) post ultimam Nocturnorum lectionem solemniter decantatur, nimurum *Te Deum laudamus*, inter Hymnos numerat Abbas Rupertus. Verum celeberrima, quae criticorum jam dudum torquet ingenia, quaestio in eo versatur, quisnam hujus Cantici fuerit Auctor. Sunt aliqui qui contendunt, canticum *Te Deum laudamus* a S. Ambrosio, et S. Augustino, cum postremus iste baptizaretur, compositum fuisse. Hanc sententiam defendunt Henricus Spondanus, in *Epitome Anna- lium Baronii*; Stephanus Durandus, *De Ritibus Ecclesiae Catholicae* cap. 16. num. 6.; Joannes Baptista Casalius, *De veteribus Sacrorum Christianorum ritibus* cap. 46.; Antonius Bellotte, *De ritibus Ecclesiae Laudunensis observ.* 52; Aloisius Torellus, in *Saecul. Augustin. ad annum 587. num. 25.*; Possevinus, in *apparatu in S. Dacio, seu Datio Episcopo Mediolanensi*; et Oliverius Bonartius, *Lib. I. de Horis Canoniceis*. At plurimi magnae auctoritatis Scriptores negant, canticum hoc auctores habuisse sanctissimos hos duos Episcopos occasione baptismatis quo tinctus fuit S. Augustinus. Ita Gavantus in recentiori editione per Meratum tom. 2. p. 1. ad *Rubricas Breviarii sect. 5. cap. 19.* Merati suspicatur potius esse vel S. Hilarii Arelatensis, vel alicuius Monachi Liriensis. Hugo Menardus, in *notis ad Unctionem Regum Francorum tom. 3. Operum S. Gregorii*, negat compositum, et decantatum in Baptismo S. Augustini; de auctore nil definit; quod idem faciunt Paulus Bosca, in *Martyrologio Ecclesiastico Mediolanensi*; Mabillonius, *tom. I. Analectorum*, et in *Dissertatione de Azymo*; Grancolas, *commentarius historicus in Breviarium Romanum*; et Cangius, in *Glossario verbo Hymnus Te Deum*.

(1) *Exercitationes Liturgicae de divino officio. Caput XVI.*

II. In Breviario MS. Montis casini anni 1086. Hymnus Sisebuti Monachi Benedictini vocatur. Verum auctor iste ignotus est. Quibusdam in libris Niceti nomen praefert, neque explicatur, num Episcopus Lugdunensis, vel Trevirensis fuerit. Incertum itaque prorsus est, cui debet hic hymnus vindicari, quamvis de ejus antiquitate dubitari non possit. Illud certum est, in regulis S. Benedicti, et S. Caesarii Arelatensis primum ejus fieri mentionem, ubi cantari jubetur. In publicis caeremoniis, *Te Deum* cantatum fuisse comperimus ex vita Ludovici Pi, uti cum Stephanus Papa Remos advenerat, Ebbo Remensi Sedi restitutus fuit, Carolo Calvo Imperii Diadema impositum est. Canticum istud a quibusdam Hymnus Dominicalis appellatur, quia olim Dominicis tantum dici solebat.

III. Antiquissimum est Symbolum (1) Apostolorum. Et sane quamquam Sacris literis expressum non sit Apostolos auctores esse Symboli, quod Apostolicum vocatur, tamen ea res ita est antiqua traditione, atque omnium ferme consensu comprobata, ut perperam in discrimen revocetur. Vetustissimi quidem Patres illud literis consignare non sunt ausi propter arcani disciplinam, quae ne Catechumenis quidem, memoriae juvandae causa, symbolum describi permittebat; ex quo factum est, ut pacata etiam Ecclesia, Nicaeni symboli verba referre Sozomenus reformidarat. Post datam Ecclesiae pacem ejusdem symboli mentionem faciunt Lucifer Calaritanus, Ambrosius, Hieronymus, Ruffinus, qui etiam illud expendit per partes singulas, Coelestinus I., Leo Magnus, Maximus Taurinensis, Fulgentius Ruspensis, quorum omnium una vox est, symbolum, quod apostolicum appellamus, ab Apostolis fuisse compositum. Neque de hoc symbolo ab iisdem tradito illud accidit, quod de ceteris operibus, quae falso Apostolis adscripta fuerunt, accidisse constat. Nam eorum nomine vix aliqua res falso prodit, statim rejecta est, ut Evangelia SS. Pauli, An-

dreae, Bartholomaei, et quedam historiae, quae Apostolis tribuebantur. Insuper Patres illud opponunt haereticis ceu regulam ab illis patenter, ac scienter violatam; memorant illud uti intemeratum Ecclesiarum depositum; illud afferunt tamquam monumentum publicum notum ac certum; fatentur Nicaeni Patres illud explicasse, et clarioribus verbis, quod in eo generalioribus continebatur eduxisse. Atque huc quidem referenda est protrita Augustini regula: Quod universa tenet Ecclesia, nec a Conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur. Denique a Baronio, ad an. 44. num. 15. tom. 1.; Natale Alexandro, *Histor. Eccles. saec. 4. dissert. 12.*; Christiano Lupo, *de Symbolis Apost. et Nicaeno cap. 2.*; a Cardinale Bona, *Rerum Liturgicarum Lib. 2. cap. 8.*; Berti, *Historia Ecclesiastica*, *dissert. de scriptis Patrum primi saeculi in appendice*; Cardinale Gotti, *de Veritate Religionis Christianae tom. I. cap. 6.*, contra Brentium, Calvinum, Chamiерum, Vossium, Vallam, Erasmus, Basnagium, aliosque validis argumentis demonstratur Apostolis adscribendum esse symbolum, quod eorum nomen praesefert.

IV. Ex veteri Fidelium more (1) quotidie autelucanis horis recitabatur, juxta S. Ambrosium de *Velandis Virgibus*. Theodorus Lector adfirmat, Timotheum Constantinopolitanum ad Synaxes singulas ut symbolum recitaretur curasse. Nostra vero officia illud peculiare habent, quod tribus diversis temporibus recitetur, ante Nocturnos scilicet, Primam, atque Completorii finem, submissaque semper voce. Rubrica vero, quae submissa voce *Pater, Ave, et Credo*, ad officii initium, atque finem recitari iubet, indicat additamenta haec esse postremis hisce temporibus facta; ea enim, quae ad officium spectant, semper alta voce prolata fuere. Ante Nocturnos dicitur, ut per professionem Fidei gratias agamus Deo, qui nos eduxit de potestate tenebrarum in lucem Evangelii. Ante Primam orto jam sole, et in fine Completorii post ejus-

(1) Gerbert, *Principia Theologiae Symbolicae*. Cap. II.

(1) Bona, *De divina psalmodia*. Cap. XVI.

dem occasum eadem Fidei protestatio repeti aequum est , ut a Fide feliciter incipientes , in eadem constanter perseveremus.

V. Praeclarum est etiam et omnium sermone celebratum symbolum , quod Divi Athanasii nomine circumseratur . Baronius , ad an. 330. num. 11.; Bona , de *Divina Psalmodia* cap. XVI. pag. 527. edit. Antuerpiae 1723.; Bellarminus , de *Scriptoribus Ecclesiasticis in Athanas.* opp.; Possevinus , *apparatus sacer*; Liberius a Jesu , *opera posthuma*; atque alii symbolum hoc a S. Athanasio editum fuisse existimant vel Romae , vel Treviris non enim una omnium ea in re sententia est ubi ille exulabat . Contra idem symbolum Athanasio (1) abjudicant Natalis Alexander , *Historia Ecclesiastica* saec. IV. cap. 6.; Pagius , in *critica ad Baronium* , tom. 4. num. 7.; Tillemontius , *Memoires pour servir a l'histoire Ecclesiast.* not. 34.; Maurini Editores opp. S. Athanasii *diatriba in Symbolum Quicunque*; Ceillier , *Histoire generale des auteurs ecclesiastiques* tom. 5. cap. 2. art. 4. num. 19. pag. 292. Ac primo quidem in antiquis pene omnibus operum Sancti Athanasii manuscriptis codicibus desideratur . Nullus auctor Athanasio coaevus aut suppar , ejusdem meminit , aut sub Athanasii nomine inter ecclesiastica monumenta recensuit . Addit Montfauconius Symboli verba , sententiasque Latinum indicare Scriptorem , neque ullam versionis ex Graeco factae notam preferre . In caussis Fidei gravissimis nunquam luculentissima ejus testimonia producta sunt ; quae sane maximo Patribus usui fuissent ; praesertim Cyrillo , et Leoni adversus Nestorium , et Eutichetem . Demum si hujus Symboli auctor fuisset Athanasius , in eo inseruisset *Consubstantialis* vocem , pro qua tuenda toto vitae curriculo concertavit , tantisque periculis perfunctus est . Verum cuinam verosimilius tribendum sit , disputant eruditii .

VI. Quo tempore hoc Symbolum Romano officio insertum fuerit , exploratum non habemus . Amalarius ta-

men , qui de hac re agit , testatur sua aetate recitatum fuisse . In regula S. Benedicti nulla ejus fit mentio , neque etiam in novo Breviario Cluniacensi . Hincmarus Rhemensis in Synodo quadam anno 842. statuit , ut perlegatur haec Fidei confessio , quam Sancti Athanasii Symbolum appellat . Honorius Augustodunensis Lib. 2. cap. 19., refert in quibusdam Ecclesiis quotidie ad Primam cum oratione Trinitatis : *Omnipotens.... qui dedisti famulis tuis etc.* recitatum fuisse . Carthusiani quoque illud quotidie recitant post Psalmos Horae primae , sicut etiam Ecclesia Senonensis . Quod ad usum Romanum spectat , is exposcit , ut in Dominicis per annum , post recitatos Psalmos ad Primam , dicatur Symbolum S. Athanasii maxime vero in Dominica , seu Festo SS. Trinitatis , quia doctrinam de Trinitate continet . Plurimi semper hoc symbolum Ecclesia fecit , adeo ut alicubi una cum symbolis Apostolico , et Constantinopolitano in Litanis Majoribus caneretur , et alicubi illud omnes Sacerdotes memoria retinere deberent .

CAPUT VIII.

De Matutino et de Nocturnis in particulari.

I. Solet Officium Matutinum dici , quod laudibus conjunctum sit : quae matutinis horis olim recitabantur , Matutinae Laudes . Juxta Cardinalem Bona acceptio Matutini pro solis Nocturnis a laudibus separatis nullo modo admitti potest : pro aggregato autem ex Nocturnis , et Laudibus , quatenus in unum coaluerunt , est vulgatissima . Laudatus tamen Cardinalis Matutini nomine nihil aliud intelligit , quam Laudes . At Meratus celeberrimos Auctores secutus , opinatur , nunc Matutinum pro Vigiliis nocturnis accipi . Porro Matutinum dicitur a Matuta , id est Aurora . Circa horam , qua in choro nocturnum Officium et Matutinum antiquitus perageretur , non ubique eadem fuit disciplina . S. Joannes Chrysostomus homilia 59. ad Populum Antiochenum de officio agens , quod sua

(1) Natalis Alexander , *Historia Ecclesiastica*. Saec. IV. cap. 6.

aetate sub noctis medium recitabatur, hanc temporis circumstantiam indicare volens, ait initium illi dandum ad galli cantum. In Regula S. Basilii cap. 37. tempus illud, quo nocturnum officium peragi debebat, noctis medium appellatur, et hoc idem in Regula Columbani cap. 7. Carthusiani duabus horis ante noctis medium incipiunt, et in Regula S. Benedicti cap. 8., duabus post medium noctem horis surgendum esse praescribitur. Romanorum vero, et Clericorum mores quod spectat circa Matutini horam, haec in antiquis Romanis Ordinibus reperiuntur. Solemnioribus diebus, quibus duplex Officium recitabatur, prima Matutini pars prima noctis hora, scilicet post solis occasum decantabatur; secunda vero ad primum galli cantum.

II. Exploratum est, olim unicum (1) fuisse Nocturnum in noctis officio, idque duodecim psalmis constitisse, sicuti ad nostra tempora ferialibus diebus, atque in primo Dominicæ nocturno fieri solet. Tria nocturna ista, quae tria diversa noctis officia constituebant, in monasteriis majori pietatis ardore ferventibus, diversis horis, quemadmodum in diurnis fieri solet, recitabantur; conjuncta vero fuere; quod nimis arduum visum sit, ter per noctem cubitum concedere, atque totidem vicibus surgere. Quae sententia est Amalarii affirmantis tria nocturna instituta fuisse, ut tribus vigiliis, sive noctis stationibus responderent, quibus ad orandum convenienter erat, quemadmodum et interdiu tertia, sexta, et nona hora, tribus diversis intervallis oramus. Hae nocturnorum distributiones vigiliae quoque appellabantur, quia tribus vigiliis, juxta veterem numerandi rationem, recitabantur. SS. Patres laicos aliquando hortabantur, ut saepius per noctem surgerent ad concinendas Deo laudes. Hieronymus in Epistola ad Eustachium ei sua det, ut bis vel ter noctu ad orandum surgat: *Noctibus bis terva surgendum.* S. Basilius in *Reg. c. 37.* horum trium temporum meminit. In quibusdam Ecclesiis tres chori, pro tribus no-

(1) Bonartius, *De horis canoniceis.* Caput IX.

cturnis, instituebantur, qui per vices singulas officiis his interessent. Legimus in Carthusianorum statutis a Gugone conscriptis cap. 9. eos inter singula nocturna septem psalmos poenitentiales recitasse, vel alias quasdam non breviores preces, ut unius ab altero nocturno intervallum notaretur.

CAPUT IX.

De Lectionibus, Responsoriis et Capitulis.

I. Filiorum profectui sedulo incumbens (1) Sancta Mater Ecclesia, in nocturnam Psalmorum modulationem, Sacrarum Literarum lectiones inferendas esse decrevit. Mos autem Sacras Scripturas legendi a Synagoga profectus est, ubi singulis Sabbatis capita aliquot ex Lege et Prophetis legebantur. Idem priscis saeculis Liturgiae tempore factum est; atque vetus, et novum Testamentum preelegebatur, populoque explicabatur, Lectiones in officio e Scriptura Sacra tantum peti solebant, quod ad haec tempora in officio feriali servatur. In Adventu legitur Isaias; quia inquit Amalarius de ord. *Antiph.* c. 76. nemo Propheta apertius loquutus est de Nativitate Jesu Christi. In Passione Jeremias legitur, qui multa narrat de eadem. Post Pascha Actus Apostolorum et Epistolæ Apostolorum; quia virtute magna reddebat Apostoli testimonium Resurrectionis Jesu Christi. Legitur Job, quia in pace Ecclesiae non desunt fidelibus tentationes ad probationem, et exercitium virtutis. A septuagesima ad Dominicam de Passione, Genesis, et Exodus: quia passionem Domini celebratur, recurrere debemus ad Adae peccatum. Mensa vero Septembri Libri quatuor percurri solent, vide-licet Tobias, Judith, Esther, et Esdras per quos quatuor virtutes cardinales indicantur. Tobias enim prudentiae typum gessit, Judith fortitudinis, Esther temperantiae, Esdras

(1) Grancolas, *Commentarius historicus in Breviarium Romanum.* Liber primus, Caput XXXII.

justitiae. Mense novembri leguntur Ezechieli, Danielis, et duodecim Prophetarum libri quia saepe loquuntur de adventu Messiae, quem celebramus proximo Decembri.

II. De Passionibus vero SS. Martyrum legendis publice in Ecclesia antiquissimus est usus. Hujus rei praeclarum perhibet testimonium S. Augustinus in *Sermone 2. de S. Stephano*. Et in Concilio Carthaginensi tertio sub finem saeculi IV. celebrato permissum fuerat legi passiones Martyrum in eorumdem Anniversario, sive die Festo. Trullana vero Synodus can. 63. falsa Martyrum, aliorumque Sanctorum acta legi vetat; sed ex hac prohibitione, colligi potest genuinas Martyrum historias solitas fuisse legi. S. Caesarius quoque serm. 140. apud S. Augustinum Actorum Martyrum meminit, quae ipsorum festis legebantur. Praetereundum non est, quod Martyrum actorum Lectio ad Missam siebat ante Epistolam, et Evangelium, et hinc est, quod eadem acta quibusdam Missalibus, et Sacramentariis inserta fuerunt. Mos iste servatus fuit in Gallia ad IX. usque saeculum, in Hispania vero ultra X. Eadem acta sub Missae medium explicabantur ab Episcopo, et hinc originem suam traxerunt Homiliae, sive sermones, quas Patres in Martyrum laudes pronunciatabant. Primae Historiae de Sanctis in officio Divino habuerunt autores Paulum Diaconum et Ursuardum Monachum. Quas nunc habemus secundas Lectiones ex Historiis Sanctorum, eae fuerunt a Baronio, et Bellarmino recognitae, et approbatae sub Clemente VIII. Priscis temporibus ad tertium Nocturnum Lectiones ex Novo Testamento desumptae legebantur, sicut etiam usque modo leguntur tribus diebus ante Pascha, non vero legebatur Evangelium, quia hoc Missae Lectioni destinatum erat. Verum postea quam Nocturni ordo mutatus fuit, institutus ritus legendi Evangelii diei currentis initium tantum, ad nimiam officii longitudinem evitandam, et deinde Homiliam, sive cuiusdam Patris eiusdem Evangelii explanationem. Censem Grancolas hunc morem originem suam trahere ex Regula S. Benedicti. Olim valde prolixae erant Lectiones, quae recitabantur

in Nocturnis; Aurelianii siquidem Regula praescribit, ut tres, vel quatuor paginae legantur pro Scriptura; S. Cæsarius vero ait tres paginas ad singulas lectiones legendas esse; Udalricus in Consuetudinibus Cluniacensibus refert librum Geneseos Septuagesimae hebdomada perfectum fuisse, Isaiam sex ante adventum noctibus, Epistolam ad Romanos duabus; ita quidem, ut libri cujusque Lectio donec absolutus esset perduraret, et ideo integra legetur Sacra Scriptura in cursu Officii Divini.

III. Mos assidendi ad Lectiones est antiquissimus, et quia valde longae erant, et ut majori cum attentione audiarentur. Juxta Regulam S. Caesarii non solum audientibus, sed Lectori ipsi, propter longitudinem lectionum, sedere licebat: et idem praescribitur in Regula S. Aurelianii. Quidquid vero in Ecclesia praeter Scripturam Sacram legebatur, ab Episcopo, vel a Synodo approbandum erat; nihil autem a laicis compositum legi poterat juxta Concilium Laodicenum Can. 55. *Nihil a plebe editum legatur in Ecclesia*. Et tertium Carthaginense: *Ut nullae preces, et orationes legantur, nisi sint in synodo approbatae*. Inter Patres autem, qui in Ecclesia ad secundum Nocturnum legebantur, adnumerantur S. Cyprianus, S. Joannes Chrysostomus, S. Hilarius, S. Ambrosius, S. Augustinus, S. Isidorus, et S. Leo Papa. Radulphus Tongensis ait, aetate sua Bedam Romae lectum non fuisse, sed tantum in Anglia, Gallia, et Germania. Cum Prophetae legebantur, dici ad finem solebat: *Haec dicit Dominus, convertimini ad me, et salvi eritis*, quod Carthusiani ad hanc diem servant. Saepe Lectores e superiori loco, ut facilius ab universis audiarentur, Lectiones praelegebant; *Qui suggestum ascendunt*, ait Concilium Laodicenum can. 15 vel super Ambonem legentes, ait Concilium Nicaenum II. Can. 14. Lector lectionem orditus, plerumque dicere solebat *pax tecum*. Quamvis suae singulis diebus assignatae essent Lectiones, non eo erant tamen modo distinctae, qui hodie in Breviariis nostris est digestus.

IV. Lectiones autem terminandi varius fuit modus: aliquando enim Praeses manus plausu lectioni finem im-

perabat; qui ritus praesertim viguit apud Monachos, teste Cassiano Lib. 2. Cap. 11. In Turonensi S. Martini Basilica qui choro praeerat alta voce clamabat: *fac finem*, statimque lector parebat. In Romana Ecclesia cum lectio-nes singulae finiendae essent, Diaconi praecinebant: *Tu autem Domine*, uti Benedictus S. Petri Canonicus et Cen-cius praescribunt in suis Romanis Ordinibus. Constat praeterea, in qualibet Ecclesia Lectionarium fuisse, quo Lectiones continebantur per annum recitandae, sive ad Missam, sive ad Officium. Sidonius Apollinaris Lib. 4. epist. 7. Claudianum laudat, quod lectiones in officio per anni curriculum distribuisset, et proprias pro Festis so-lemnibus inseruisset. *Jube autem*, sive venia legendi a Lectore petita, demonstrat, missione opus esse a Praepo-sitis data, ut docendi alios, atque erudiendi munus exer-ceri possit: legere enim revera erudire est. Hinc *Jube Domne* dicitur, non *Domine*, celebrantem, non Deum al-loquendo: contra vero ad finem *Tu autem Domine*, ser-mone ad Deum ipsum converso, veniam de peccatis inter legendum admissis petendo, vel ut in ejus nomine Divini Verbi lectionem absolvere liceat; quare universi ad Deum convertuntur, et gratias illi pro verbo suo ag-entes, concinunt: *Deo gratias*. Omnes hi ritus a Mon-a-chis profecti sunt, neque adhuc officio trium ante Pascha-dierum neque Defunctorum officio inserti. Postquam Li-bri inscriptio semel perfecta fuerat, sequentibus diebus minime repetebatur; hinc sine inscriptione legebatur I-sais ad primum Nocturnum.

V. Responsoria vocantur preces (1), quas post lectio-nes dicimus. Responsorium, ait Rupertus 1. p. c. 25., appellatum est, quia respondet lectionibus, tristitia tri-stibus, laete laetis, succinente choro. Gavantus Italos di-cit inventores Responsoriorum: quae opinio S. Isidori, Rabani, et aliorum auctoritati innititur. Ex Italia ab an-tiquissimis temporibus Responsoria acceperunt Ecclesiae Galliarum, et Hispaniarum. Sanctus tamen Benedictus

(1) Azevedo, *de divino officio*. Caput XX.

Gloria Patri ad finem Responsorii cujusque Nocturni ca-ni jussit; eaque Doxologia ad ejus exemplum in Roma-num officium fuit inserta. Juxta Romanum ritum, cum *Te Deum* ad Matutinum canitur, id noni Responsorii lo-co est. Tempore Paschali adduntur duo *Alleluja* ex au-toritate Romana, inquit Radulphus, et ex Regula S. Be-nedicti, quod alias Festis nobilioribus conceditur. Variis nominibus donata est brevis illa lectio e Divinis Libris deprompta, quae in singulis officiis recitatur; collectio enim, lectiuncula, lectio, et Capitulum fuit nuncupata. Notat Baronius ad diem 12. Novemboris antiquum esse no-men Capitulorum in Ecclesiasticis Officiis, alterius tamen significationis ab ea qua nunc accipi solent. Erant enim preces quaedam prolixiores in honorem Sanctorum, vel solemnitatum, ut constat ex Epistola Vigilii Papae ad Eu-cherium. Notat Venerabilis Beda, exemplo gentis Isra-eliticae quae tempore Esdrae legebat in volumine legis quater in die, hunc morem in Ecclesia inolevisse, ut per singulas diurnae Psalmodiae horas lectio una de Veteri, sive de Novo Testamento cunctis audientibus ex corde dicatur. Sine titulo leguntur, quia Sacerdotes docti esse debent in divinis Scripturis. In fine non dicitur, *Tu autem Domine*, quia in brevi lectione facilius est culpam evita-re cum praesertim a viro perfectioni recitetur.

CAPUT X.

De Laudibus.

I. Laudes Officium erant a Nocturnis (1) sejunctum, hi enim noctu dicebantur, Laudes vero summo mane. Hoc Laudum officium adeo constanter summo mane Ro-mae dicebatur, ut satius visum fuerit contrahere matuti-num, ut in Paschate, et Pentecoste fieri solet; quibus in festis matutino in seram noctem dilato ob Sabbati praece-dentis prolixiora officia, duo Nocturni amputabantur, ut

(1) *Exercitationes Liturgicae de divino officio*. Caput XV.

Laudes statim post primum inciperent, ut refert Amalarius. Discimus ex Regula S. Benedicti, quae fuerit Romae Laudum dispositio; sanctus enim ille vir Ecclesiae Romanae morem hac in re secutus est. Canticum e Prophetis excerptum singulis diebus canebatur: deinde Psalmus sexagesimus sextus sine Antiphona: mox Laudate, Letio, Hymnus, versiculos, canticum de Evangelio, scilicet Benedictus. Mutabantur quoque Prophetarum cantica singulis hebdomadae diebus, uti hisce temporibus fieri solet. In officio Mozarabico loco Benedictus varia sunt cantica, et Natali Iesu Christi die, atque Festis Beatissimae Virginis ad Laudes dicitur Magnificat; festo tamen S. Joannis Baptistae cantatur Benedictus. Ubique fere Laudate Dominum de caelis recitatur cum duobus sequentibus psalmis, atque inde hoc officium Laudum nomen traxit. Laudum lectio Capitulum appellatur a Gregorio Turonensi, a S. Benedicto Lectio brevis. Hymnus ad Laudes, Vesperas, et Completorium post psalmos dicitur, aliis vero horis ante psalmos, quod ex Regula S. Benedicti acceptum est.

II. In Regulis S. Caesarii, et S. Aurelianii hymni post psalmos dicuntur ad omnes Officii horas. A S. quoque Benedicto Evangelii Canticum Benedictus ad Laudes assumptum est, in aliis vero monasticis Regulis non ocurrat. In quibusdam Regulis, Magnificat ad Laudes dicebatur: mos Romae Benedictus recitandi, a S. Benedicto profectus est. Preces, quae ad Laudes, et Vespertas majorum Feriarum diebus recitari solent, Monachis acceptae ferendae sunt. Cantica vero fuere distributa per hebdomadam, ita ut in dominicis, et festis, Trium puerorum, quod est nobilius, cantaretur, at in sabbato Canticum Moysis in fine vitae ab eodem compositum, et prope terram promissionis, idest quietis significatae in sabbato. Alia Cantica non sine mysteriis fuere aliis diebus assignata.

CAPUT XI.

De Prima.

I. Inconcussum est, nullam Primae (1) expressam mentionem apud Patres Cassiano antiquiores reperiri, qui cum mane orandum esse dicunt, non de Prima, sed de Laudibus Matutinis intelligi debent. Afferit enim Cassianus, Primam suo tempore in suo Bethleemitico Monasterio celebrari coepisse. Prima, altera Matutina ab ipso appellatur, quia mane orto jam sole dicebatur. Ordo Primae varie a variis Scriptoribus refertur. Tres psalmos, ternasque collectas ei tribuit Cassianus. S. Aurelianus Primam Laudibus jungens, duodecim ad Primam psalmos, et tres lectiones praescribit. S. Benedictus aperte Primam a Laudibus distinguens, jubet cap. 16 hunc ordinem in ea servari: *Deus in adjutorium, Hymnus, tres Psalmi cum Gloria ad cujusque finem: Lectio, Versiculos, Kyrie eleison*, inde abire licet. Hora Prima Romae Amalarii tempore recepta conspicitur. Ante Psalmum Beati Immaculati, qui peculiaris erat Ecclesiae Romanae, sex Psalmi Romae recitabantur, a Confitemini initio facto; atque hodie in Ecclesia S. Joannis Lateranensis Dominicis diebus dici solent. Verum in postremis Breviarii emendationibus hi psalmi in sex dies distributi sunt; in Dominicam scilicet, et quinque alias Hebdomadae sequentes dies; cumque septimus pro sabbato deisset, inde factum est, ut ea dies Psalmo caruerit. Prima sine Antiphona dicebatur, minores autem horae olim nullam antiphonam habebant, quemadmodum constat ex Ordinibus Romanis, hodieque servatur tribus ante Pascha diebus. Honorius Augustodunensis Lib. 2. cap. 19. refert, in quibusdam Ecclesiis quotidie ad Primam cum o-

(1) Grancolas, *Commentarius historicus in Breviarum Romanum.*
Liber primus Caput XXXV.